

ΠΛΑΤΩΝΟΣ - ΣΥΜΠΟΣΙΟ

Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ 201d1 – 212c2

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟΣ ΤΡΟΠΟΣ

Όπως η ομιλία του 'Αριστοφάνη', έτσι και η ομιλία του Σωκράτη παρουσιάζεται από τον Πλάτωνα σε αφήγηση β' επιπέδου, αφού ο κύριος αφηγητής, ο Απολλόδωρος, παρουσιάζει την ιστορία του 'συμποσίου', όπως του την αφηγήθηκε ο Αριστόδημος. Όμως και η ομιλία του Σωκράτη είναι κι αυτή αφήγηση μιας συζήτησης περί "Έρωτος" που έτυχε κάποτε να κάνει με μία γυναίκα από την Μαντινεία, την Διοτίμα. Άρα λοιπόν όταν ο Απολλόδωρος ως κύριος αφηγητής του 'συμποσίου' παρουσιάζει την ομιλία του Σωκράτη, στην ουσία αφηγείται την αφήγηση του Αριστόδημου, ο οποίος αφηγήθηκε την ομιλία του Σωκράτη, ο οποίος αφηγήθηκε στους συνδαιτυμόνες του την συζήτηση που είχε με την Διοτίμα. Έτσι λοιπόν ο Απολλόδωρος είναι αφηγητής 1^{ου} επιπέδου, ο Αριστόδημος που έχει προηγηθεί, είναι 2^{ου} επιπέδου, και ο Σωκράτης είναι 3^{ου} επιπέδου. Άρα ό,τι θα ακούσουμε στην συνέχεια, είναι αφήγηση 3^{ου} επιπέδου.

Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ ΩΣ ΑΦΗΓΗΣΗ

Ένα θέμα είναι γιατί ο Πλάτων έβαλε την ομιλία του Σωκράτη περί "Έρωτος" να μην είναι μια έκθεση των δικών του προσωπικών απόψεων, αλλά το αποτέλεσμα μιας διαφωτιστικής ενημέρωσης που είχε με μια γυναίκα από την Μαντινεία, την Διοτίμα. Μόνο υποθετικά μπορεί κανείς να προσεγγίσει το ζήτημα αυτό, και μία ευλογοφανής απάντηση θα ήταν πως προτίμησε οι απόψεις αυτές να ακουστούν εξ ονόματος άλλου, κι όχι του Σωκράτη, ώστε να μη φανεί πως ο Σωκράτης δίδασκε *ex cathedra* ως αυθεντία, αλλά ότι και ο ίδιος ήταν πρόθυμος να παίρνει ενίοτε και την θέση του μαθητή. Με τον τρόπο αυτόν μειώνονται οι όποιες εξ αρχής αντιδράσεις θα προκαλούσε στο ακροατήριο η ομιλία του, αν φαινόταν να προέρχεται κατ' ευθείαν από τον ίδιον.

Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

Θα μπορούσε όμως ο Πλάτων να έβαζε ως φανταστικό συνομιλητή του Σωκράτη ένα άντρα, αυτός όμως επέλεξε να είναι γυναίκα, και προφανώς είχε τους λόγους του. Το υπό διερεύνηση ζήτημα δεν είναι ο "Έρως" γενικά με την σημασία που του αποδίδουμε σήμερα, αλλά ο "Έρως" ως εσωτερική κλίση του άρρενος προς τον άρρενα νέο (παῖδα). Η ελληνική αντίληψη περί "Έρωτος" παραδόξως εξαντλείτο μέσα στα πλαίσια της ερωτικής συνύπαρξης δυο αρρένων, ο ένας με τον ρόλο του 'έραστοῦ' ως ενηλίκου, και ο άλλος με τον ρόλο του 'έρωμένου' ως ανηλίκου 'παιδός'. Βεβαίως η μορφή αυτής της 'ομόφυλης' σχέσης ήταν εντελώς διαφορετική από μια αντίστοιχη σύγχρονη σχέση, την οποία ονομάζουμε 'παιδοφιλία'. Η σχέση εκείνη δεν απέβλεπε στην ικανοποίηση των γενετησίων ενστίκτων ούτε του ενηλίκου 'εραστή' ούτε του 'έρωμένου' νεαρού, αλλά στόχευε στην 'ομοιοπαθητική' η οποία θα εξασφάλιζε το πέρασμα όλων των ιδιοτήτων του ενηλίκου στον ανήλικο νέο. Αυτή η 'ομοιοπαθητική' μόνο μέσω της ένωσης των δυο αυτών σε μία συναισθηματική και ερωτική σχέση πίστευαν οι έλληνες ότι μπορούσε να επιτευχθεί· κι έτσι γεννήθηκε στην κοινωνία τους η εικόνα των 'παιδικῶν ἐρώτων'. Μόνο αν μία τέτοια σχέση γινόταν μέσω της 'ομοιοπαθητικής' ήταν αποδεκτή, ενώ αν γινόταν για την ικανοποίηση αισθητικών ερωτικών ομόφυλων συναισθημάτων, τότε στιγματιζόταν από την κοινωνία και τιμωρούνταν αυστηρότατα από τον νόμο τόσο ο 'εραστής' όσο και ο 'έρωμενος' (για περισσότερα πάνω στο θέμα, δες την εισαγωγή στον λόγο του Αριστοφάνη).

Ο Πλάτων δεν ήθελε να ακουστούν απόψεις πάνω στην ερωτική σχέση δυο αρρένων από ένα 'άρρενα', γιατί σκέφτηκε πως κάτι τέτοιο θα ακουγόταν μεροληπτικό και επηρεασμένο από τις απόψεις του άρρενος. Προτίμησε να βάλει μία γυναίκα να τις εκφράζει, ώστε αυτές να ακουστούν με μεγαλύτερη αντικειμενικότητα κι έτσι να γίνουν πιο πιστευτές.

Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΗΣ ΔΙΟΤΙΜΑ

Δεν είμαστε σίγουροι αν η 'Διοτίμα' είναι πρόσωπο ιστορικό και υπαρκτό. Το ότι αναφέρεται το όνομά της και η ιδιότητά της ως μάντισσας από μεταγενέστερους συγγραφείς (Λουκιανός, Μάξιμος Τύριος) δεν συνιστά απόδειξη ιστορικότητας, αφού κάλλιστα θα μπορούσε να βρεθεί ένας χώρος και μία ιδιότητα που να ικανοποιούν την ανάγκη εκείνων που ήθελαν την Διοτίμα ως πρόσωπο υπαρκτό. Εξ άλλου η σύνδεση της με την Μαντινεία ίσως να έγινε για να ενισχυθεί ο ρόλος της με την 'μαντική' τέχνη. Δεν έχει και ιδιαίτερη όμως σημασία αν τελικά ήταν ή όχι η Διοτίμα πρόσωπο υπαρκτό. Αν όμως παρατηρήσει κανείς τους Πλατωνικούς διαλόγους, θα διαπιστώσει ότι κανείς συνομιλητής του Σωκράτη δεν εμφανίζεται ως φανταστικό πρόσωπο, αλλά όλοι έχουν ιστορική βάση. Η μόνη εξαίρεση υπάρχει στους 'Νόμους', όπου εκεί αναφέρονται πρόσωπα όντως φανταστικά με μόνη την περιοχή της καταγωγής τους. Η μόνη ένδειξη περί μη ιστορικότητας της Διοτίμας βρίσκεται ως πιθανότητα πάντοτε στην εκ βάθρων αφήγηση γ' επιπέδου που παρατηρείται στον διάλογο αυτόν· το 'βάθος' της αφήγησης ίσως εξασφάλισε στον Πλάτωνα το δικαίωμα να σχηματίσει ένα φανταστικό πρόσωπο.

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΟΜΙΛΙΑΣ

1. 201d1 – 203a8 Η έννοια του Έρωτα βρίσκεται σ' ένα ενδιάμεσο χώρο μεταξύ της ομορφιάς και της δυσμορφίας
2. 203a8 – 204c6 Η καταγωγή του Έρωτα.
3. 204c7 – 206a13 Ο ερωτευμένος πάντοτε ερωτεύεται κατ' αρχή τον εαυτό του
4. 206b1 – 207a4 Η αναπαραγωγή των ανθρώπων είναι συνέπεια της ομορφιάς και του Έρωτα.
5. 207a5 – 208b6 Ο Έρωτας μέσω της αναπαραγωγής δημιουργεί την αθανασία.
6. 208b7 – 209e4 Η αθανασία είναι συνέπεια είτε της σχέσεως εραστού και ερωμένου, είτε της σχέσεως του εραστού με τα δικά του πνευματικά δημιουργήματα.
7. 209e5 – 210e1 Ο Έρωτας ακολουθεί συγκεκριμένα στάδια εξελίξεως στην πορεία του.
8. 210e1 – 212c2 Ο Έρωτας είναι το μέσον γι την ανακάλυψη και δημιουργία των ιδεών.